Rolul scrierilor Sfântului Ioan Gură-de-Aur în spiritualitatea şi cultura românească

Ana BOBU

La personalité patristique la plus saillante de l'Eglise Universelle, le Saint Bouche d'Oro a laisse à la postérité la plus vaste œuvre théologique qui a été assimileé et assumée pâr la culture roumaine depuis une période très ancienne.

Nous croyons que le premier texte a été celui de la Sainte Liturgie dans la langue néogreque, texte suivi après de centaines de „Paroles et sermons" en répondant tous à la nécessitè intérieure du Roumain pour s' ancrer à la morale de la Sainte –Èvangile et de se rapporter correctement aux exigences sociales.

Son œuvre vaste a circulé sur le territoire roumain en accord avec l'évolution culturelle, premiérement par des copies et manuscrits et ensuite par des traductions et ouvrages imprimés, et aujord'hui est diffusée avec des moyen modernes si bien que nous pouvons dire qu"est le père spirituel des Roumains.

Formè à l'École Éxégetique de l'Antioche de Syrie, le père Ioan touche la grandeur de la rhétorique écclésiastique par la symbiose entre la connaissance providentielle de l'âme humaine et le message des Écritures en développant dans la culture roumaine l'humainisme chrétien qui a contribuit essentiellement à la structure spirituelle roumaine et au renforcement de l'identité et unité des Roumains.

Cultura popoarelor europene are la bază creştinismul, ale cărui valori s-au impregnat în ordinea materială şi spirituală a întregului continent. Dezvoltarea romanităţii carpato-dunărene prin contopirea populaţiei locale cu populaţia latinofonă a dus la „admigraţia şi intermigraţia continuă a numeroase elemente etno-culturale, şi religioase" (Protase, 1980: 9).

În ceea ce priveşte conţinutul ei, cultura românească, raportată la marile culturi ale lumii, reflectă o paletă de valori spirituale (Bârsănescu, 1971: 235), astfel că fiecare creştere este un salt calitativ şi cantitativ, cu deosebire începînd cu secolul al XV-lea, cînd s-a trecut la receptarea spiritualităţii şi culturii bizantine prin primele manuscrise şi traduceri. Tot ce se asimilase prin ritualul liturgic, prin predica preotului şi calendarul creştin (Bârsănescu, 1971: 34), ia o deosebită amploare prin primele forme instituţionalizate ale învăţământului aflat sub ocrotirea Bisericii, prin numeroasele şcoli mănăstireşti, ateliere de copişti şi grămătici, şcoli

BDD-A23 © 2009 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:58 UTC)

de muzică psaltică, şcoli de pictură şi ateliere, precum cele de la Neamţ şi Braşov. Primul mare contact cultural este făcut prin intermediul cărţilor de cult cele mai importante: *Liturghierul*, *Evangheliarul, Psaltirea, Ceaslovul, Octoihul şi Mineele*, însoţite de textele sacre aflate în codice, apoi cu *Omiliile* Sfinţilor Părinţi ai Bisericii.

Următorul mare pas este întîlnirea cu operele laice ale antichităţii (Bârsănescu, 1971: 46), care fac dovada puterii de receptare a poporului român în care se reflectă o curiozitatea de a cunoaşte şi de a învăţa, o predispoziţie pentru idei precum şi o putere de selecţie dublată de un spirit întreprinzător şi mereu perfectibil.

Primele manuscrise şi tipărituri au generat şi primele forme de instituţionalizare ale învăţământului românesc, în fruntea căruia au stat – în toată dezvoltarea sa istorică - oameni cizelaţi sufleteşte, cu sensibilitate morală şi estetică, cu perspicacitate politică, făcînd eficiente aceste instituţii din faza de început pînă la cea de azi. Toţi au ştiut să facă apel la marile personalităţi ale gîndirii umane şi creştine pentru a le adapta specificului românesc, fiecare, adăugînd, după timp şi loc, un plus de substanţă în cultura şi spiritualitatea românească.

Dintre numeroasele personalităţi care au contribuit efectiv şi continuu la formarea spirituală a lumii creştine ne-am îndreptat atenţia spre cel care a fost numit Gură-de-Aur. Născut într-o familie nobilă în cea de-a treia mare metropolă a Imperiului Roman, Antiohia Siriei, şi beneficiind de o educaţie aleasă, Părintele Ioan parcuge toate etapele formării intelectuale şi morale; frumuseţea idealului creştin îl determină să primească botezul şi să devină vrednic urmaş al Dumnezeului-Om, Iisus Hristos. În semn de preţuire, posteritatea l-a numit şi Hrisostom sau Părintele în care a pulsat în cel mai profund mod harul lui Hristos.

Primul contact al Părintelui cu strămoşii noştri s-a făcut încă din timpul păstoririi sale ca Patriarh al Constantinopolului, apoi prin cultul creştin, prin Liturghia ce-i poartă numele şi care e slujită în aproximativ 350 de zile ale anului calendaristic.

Dumnezeiasca Liturghie a format conştiinţa a generaţii de români şi creştini de pretutindeni. Conţinutul şi simbolistica Sfintei Liturghii aduc în faţa credinciosului întreaga operă de mîntuire a lumii. Românul a găsit în spaţiul eclezial scopul şi calea desăvîrşirii personale, precum şi înclinaţia spre meditaţie, contemplaţie şi cercetare, dar şi dorinţa de a stăpîni şi înfrumuseţa natura în viaţa de zi cu zi. Astfel, dragostea lui Dumnezeu pentru lume, poporul şi-a asumat-o prin crearea operelor de artă, prin concepţia asupra frumosului, unde „are sens de sărbătoare şi de comuniune fericită" (Stăniloae, 1992: 11), iar „zîmbetul, deşteptăciunea, bunătatea, frumuseţea sărbătorească a unei armonii superioare sunt forţele caracteristice pe care românul le pune în luptă cu răul, de care se foloseşte pentru rezolvarea problemelor grele ale vieţii, mai ales când ele sînt ridicate de cei răi, vicleni şi egoişti" (Stăniloae, 1992: 13).

BDD-A23 © 2009 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:58 UTC)

Timpul liturgic este cel care a făcut să unim „luciditatea raţională cu sentimentul de taină prezentă în toate, dar o taină luminoasă a spiritului bizantin” (Stăniloae, 1992: 14), adusă la noi şi de Părintele Ioan Gură-de-Aur.

Concepţia despre Dumnezeu, despre familie, despre valoarea morală a faptelor noastre, despre viaţă şi moarte, despre iad şi rai, au dus la crearea acestei „spirale suitoare... ca o înălţare fără sfîrşit a sufletelor, care, trecînd prin purificare, iluminare şi desăvîrşire, se întorc spre un nivel mai înalt, la o nouă purificare şi desăvîrşire” (Stăniloae, 1992: 19). Credem că aceste credinţe se datoresc atît Dumnezeieştii Liturghii, cît şi primului *Cuvînt* hrisostomic, care a făcut carieră în timpul celui de-al şaisprezecelea veac, tradus fiind de preotul Bratu de la Şcoala din Şcheii Braşovului şi care, desigur, reprezintă un alt moment cultural în istoria neamului nostru. *Cuvîntul de Învăţătură la noaptea Sfintelor Paşti* a circulat mai întîi în formă bilingvă româno-slavonă, apoi numai în română, constituind un important monument de limbă literară şi de zidire sufletească a strămoşilor noştri, căci „După conţinutul său, după forma sub care se prezintă, omilia putea fi utilizată tot atît de bine în cult cît şi pentru lectură, în chiliile călugărilor, în casele enoriaşilor, precum şi pentru necesităţile învăţămîntului din şcolile bisericeşti de atunci” (Stăniloae, 1992: 225). Îndemnul la practicarea postului, chemarea la comuniunea Învierii, a nopţii pascale ca punct central al istoriei mântuirii lumii, au izvorît din programul Părintelui cuprins în acest Cuvînt, precum: „să păzim, deci, măsura şi trebuinţa, împlinind cu trupul şi cu sufletul cele cuvenite...va îndemn însă, ca împlinindu-vă cele de trebuinţă, să nu depăşiţi măsura în desfătări...şi, paharul vostru să fie potirul cel duhovnicesc...care nu moleşeşte, ci ne întăreşte pentru cumpătare” (www.crestinortodox.ro). Caracterul practic şi realist al acestui *Cuvînt*, care este şi cel mai vechi document datat şi semnat cu o valoare lingvistică şi culturală incontestabilă, a avut, pînă în secolul al XIX-lea, rol didactic, cultic şi intelectual major, fiind deopotrivă predat, predicat şi citit; după opinia lui Alexandru Rosetti (1928: 748) „Cuvîntul a reprezentat garanţia canonicităţii noastre”.

Un secol mai tîrziu aveau să fie traduse cele 26 de omilii *Mărgăritare*, care, la fel au circulat în sute şi sute de manuscrise şi tipărituri pe tot cuprinsul românesc, dar şi în spaţiul sud-est european ortodox, aflat în continuă relaţie cu cel românesc. Omiliile *Mărgăritare* aduceau sufletului românului învăţătura teologică şi tot spectrul normativ al moralei creştine, care completau armonios *Dumnezeiasca Liturghie* şi *Cuvîntul*, încît putem să le numim *Corpus-ul hrisostomic al neamului românesc* sau un fel de „Biblie populară românească”. Adresate prin predica amvonului, prin cărţile care circulau şi în care erau incluse şi fragmente hrisostomice, precum în *Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul să Teodosie*, în *Sbornic, Ceaslov*, ideile hrisostomice au „promovat în conştiinţa poporului nostru omenia, din care a răsărit chipul lui Făt-Frumos şi al tuturor eroilor basmelor noastre, eroi care umblau pentru a salva principii ce stau la baza firii, eroi care învinge prin binele ce-l fac celor mici şi oropsiţi, prin isteţimea lipsită de viclenie, prin puritate şi printr-o modestie căreia îi repugnă fanfaronada puterilor spirituale”

BDD-A23 © 2009 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:58 UTC)

(Stăniloae, 1992: 29), căci acest tip se impune şi azi păturii intelectuale şi conducerii societăţii de pretutindeni. El începe să aibă prin aceasta o aplicare generală pe planul culturii şi ordinii sociale. Un astfel de tip a născuit să formeze cultura poporului nostru. (Stăniloae, 1992: 31).

În veacul al optsprezecelea, tot ce se tradusese anterior a fost multiplicat prin copierea a sute şi sute de exemplare ce au circulat pe tot întinsul românesc (Zamfirescu, 1981: 58), ca urmare a nevoilor reale cerute de germenii înnoirilor ce aveau să se concretizeze în act în veacul al nouăsprezecelea, şi care au fost materializate şi prin osteneala efervescentului egumen – cărturar, Paisie Velicicovschi.

La începutul secolului al XIX-lea, mitropolitul Veniamin Costachi avea să traducă în şapte volume o parte însemnată a scrierilor hrisostomice, cele cuprinzînd Omiliile la Evanghelia lui Ioan, la Faptele Apostolilor şi la o parte din epistolele pauline, toate rămase în manuscris. În cea de-a doua jumătate a secolului revoluţionar, au fost traduse alte şaizeci şi patru de Omilii de către episcopul Melchisedec al Romanului. Personalitatea episcopului impregnată în toate sferele şi la toate nivelele vieţii social-politice şi duhovniceşti, nu putea trece fără a-şi pune amprenta sigură şi pe opera lui Ioan Gură-de-Aur. Transpunerea în limba poporului a Omillilor la marile sărbători împărăteşti, a adus un plus de emergenţă spirituală, care contura mai clar echilibrul românesc, fiind „un act continuu de conştiinţă şi de voinţă" (Stăniloae, 1992: 33). Deci, „Poporul român a primit prin literatura bizantină o educaţie în acest sens; el a primit o educaţie în sensul unui umanism echilibrat, de stăpînire asupra pornirilor unilaterale pătimaşe, stăpînire fără de care omul nu poate valorifica toate potenţele naturii sale, adică umanitatea sa integrală" (Stăniloae, 1992: 36).

Credinţa în Dumnezeu, înţelegerea corectă a raportului persoanei cu natura ce trebuie stăpînită şi îmbogăţită, au dus la crearea evlaviei poporului român, a reverenţei sale în faţa frumuseţilor creaţiei, materializată în opere precum Mănăstirea Argeşului, Voroneţ şi Trei Ierarhi. Tot aici punem şi teme filozofice precum atitudinea în faţa morţii şi mitul jertfei creatoare; iar luciditatea, duioşia, ironia şi umorul românesc au devenit forme de manifestare spirituală în faţa greutăţilor vieţii, încît toate au născut zîmbetul şi ospitalitatea românului (Stăniloae, 1992: 13), ca expresie a eroismului spiritual al unui neam format şi cizelat prin cugetarea şi lucrarea gânditorilor lumii, în care un loc special îl ocupă, desigur, Sfîntul Ioan Gură-de-Aur.

Începutul secolul al XX-lea avea să aducă în cultura românească cea de-a patra parte a scrierilor hrisostomice, şi anume cele 250 de *Omilii* la toate epistolele pauline, cuprinse în nouă volume şi traduse de arhimandritul Theodor Atanasiu, viitor episcop al Romanului. Costatăm faptul că o mare parte a traducerilor hrisostomice s-au făcut de către ierarhii episcopiei Romanului; tot la Roman se află, de şase veacuri, şi veşmântul preoţesc al Sfântului Ioan Gură de Aur.

BDD-A23 © 2009 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:58 UTC)

În deceniile următoare avea să fie tradusă de vrednicul părinte Dumitru Fecioru, ultima parte a operei Părintelui Ioan, aşa încît astăzi avem toată opera hrisostomică transpusă în limba română.

Şi cum avea să evolueze această operă duhovnicească a lumii în era informațională? Se va fi oprit cugetarea şi simțirea românească numai la a citi opera? Răspunsul îl aflăm dacă intrăm în sfera editării a periodicelor Bisericii noastre, precum *Ortodoxia, Studii Teologice, Biserica Ortodoxă Română*, a periodicelor mitropolitane şi episcopale, a celor universitare, a multor edituri creştine, dar şi laice, care se străduiesc, să pună în mîna fiecărui doritor o parte din gîndirea marelui dascăl şi păstor al Bisericii Universale, care străbate istoria cugetării şi mîntuirii lumii cu harul lui Hristos. Şi nu numai opera, dar şi numele Părintelui Ioan a fost adoptat ca ocrotitor al locaşurilor, al institutelor teologice, al seminariilor, dar şi al şcolilor laice, precum cea în care lucrează susținătoarea acestui material.

Spațiul virtual al Internetului cuprinde, deasemeni, sute de pagini în diverse ipostaze ale întregii opere hrisostomice şi orice doritor poate să parcurgă cugetare moral-religioasă a Părintelui Ioan Gură-de-Aur, grupată pe opere sau tematic.

Am amintit aici doar spațiul românesc, fără însă a intra în marea literatură a gîndirii universale, unde laici şi teologi deopotrivă, s-au aplecat spre cercetarea si aprofundarea operei Părintelui Ioan, cuprinsă în marile colecții patristice, colecții de studii şi jubiliare.

Secolul XX, începe să fie secolul marilor sinteze ale operei hrisostomice, ce vor continua în secolul actual, astfel că anul jubiliar 2007, numit *Anul cultural internațional Sfîntul Ioan Gură-de-Aur*, avea să aducă nou în cugetarea românească şi din toată lumea creştină, marile teme teologice şi pastoral- misionare ale Părintelui Ioan. Amintim aici lucrarea cu titlul *Studii academice comemorative la Sfîntul Ioan Gură-de-Aur – Mare dascăl al lumii şi Ierarh*, lansată sub patronajul universității ieşene în anul 2007, precum şi numeroasele volume tematice la opera Sfîntului Părinte, editate pe tot cuprinsul Patriarhiei Române; amintim, deasemeni, şi numeroasele articole şi activități comemorative. Un loc special îl ocupă şi *Antologia tematică* în două volume a lui Liviu Petcu, în care, cu binecuvîntarea Fericitului Părinte Patriarh Daniel, au fost ordonate tematic textele doctrinare, morale şi pastorale, material prețios pentru receptarea operei hrisostomice în contextul cultural actual.

Dar nu numai cugetarea teologică se ocupă de importanța Cuvintelor, ci şi cea filologică, în care se pune în evidență contribuția efectivă a scrierilor hrisostomice la formarea limbii literare româneşti.

Bibliografie

Bârsănescu, Şefan, *Pagini nescrise din istoria culturii româneşti*, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1971

Iorga, Nicolae, *Istoria literaturii româneşti. Introducere sintetică*, Bucureşti, Minerva, 1985

BDD-A23 © 2009 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:58 UTC)

Protase, Dumitru, *Autohtonii în Dacia*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1980
Rosetti, Al. *Istoria limbii române*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1928
Stăniloae, Dumitru, *Reflexii despre spiritualitatea poporului român,* Craiova, Cuget Românesc, 1992
Vornicescu, Nestor, *Primele scrieri patristice în literatura română,secoleleXIV-XVI*, Craiova, Scrisul Românesc, 1992
Zamfirescu, Dan, *Contribuţii la istoria literaturii române vechi*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1981

BDD-A23 © 2009 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:58 UTC)